

Azîz Mahmud Hüdâyî Âsitânesinde Hizmet Etmiş Mûsikîşinas Şeyhler

Y R D . D O Ç . D R . N U R İ Ö Z C A N

Marmara Üniversitese, İlahiyat Fakültesi, Türk Din Mûsikisi Ana Bilim Dalı Başkanı

Konumuza geçmeden önce Celvetiyye Tarîkatı zikirleri ve bu zikirler esnasında ortaya çıkan mûsiki üzerinde kısaca durmak istiyorum:

Celvetiyye tarîkatı zikirlerinde sohbetten çok tefekküre ve bu zikirlerin devamı süresince okunan dinî bestelerde de bu üslûba bağlı olarak hareketten çok hafifliğe, coşkunluktan çok huşûa davet eden bir tavır hissedilir. Bu münasebetle bu tarikat mensubu mûsikîşinasların, üslup itibariyle her biri gerçek bir sanat eseri olan bestelerinde bir olgunluk, bir ağırbaşlılık sezilir.

Celvetîliğin tekke (tasavvuf) mûsikimizde farklı bir yeri vardır. Bunda, tarikatın kurucusu Azîz Mahmud Hüdâyî'nin ilmî, tasavvufî ve edebî kişiliğinin yanısıra bir mûsikîşinas olarak karşımıza çıkmasının büyük önemi vardır. Azîz Mahmud Hüdâyî'nin bu özellikleri çerçevesinde kaleme aldığı ilâhileri, bizzat kendisinin bestelemesi yanında, gerek kendi döneminde ve gerekse daha sonraki dönemlerde pek çok mûsikîşinas tarafından bestelendiği bilinmektedir. O'nun ilâhilerle birlikte tesbîh, temcît ve münâcâtlar yazdığı; tesbîh ve temcîdlerini bizzat bestelediği ifade edilir.¹ El yazması güfte mecmualarında beste ve güftesi Azîz Mahmud Hüdâyî'ye ait 4 eserin kaydına rastlanmıştır.² Notası günümüze ulaşmış eserleri arasında “Kudûmun, rahmet-i zevk u safâdır yâ Rasûlallah” mısraıyla başlayan çârgâh makamındaki tevşîhi, bu formun şâheserlerindedir. Ayrıca yine nota mecmualarında, “Açıldı çün bezm-i elest/ Devr eyledi peymânesi” beytiyle başlayan ilâhisinin nevâ makamında iki ayrı bestesi mevcuttur.³ Yılmaz Öztuna Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi adlı eserinde şehnaz makamında bir durağının, acem makamında bir Rebûlevvel ilâhisinin, eviç makamında bir Ramazan ilâhisinin ve uşşak makamında bir diğeri ilâhisinin günümüze ulaştığını ifade eder.⁴ Azîz Mahmud Hüdâyî'nin, ayrıca o dönemde bazı münakaşalara konu

Musiki aletlerinden mazharlar

Bazı Musiki aletleri

olan “semâ” hakkında onu müdafaa için “Keşfü'l-Kınâ an Vechi's-Semâ” adlı bir eser kaleme aldığı bilinmektedir.(Eser, Hasan Kâmil Yılmaz tarafından tercüme edilerek neşredilmiştir.)⁵

Öte yandan bu tarikata mensup mûsikîşinasların çoğunun, başta Hüdâyî âsitânesi olmak üzere pek çok Celvetî tekkesinde zâkirbaşı olarak görev yaptıkları görülmektedir. Zâkirbaşılardan, tekke zikirlerini yürüten ve devamını sağlayan en önemli kişiler oldukları göz önünde bulundurulduğunda bu mûsikîşinasların önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bunlar arasında Azîz Mahmut Hüdâyî zamanında, âsitânede zâkirbaşılık görevinde bulunan Hâfız Kumral ve Şaban Dede'den bilhassa bahsetmeliyiz: Asıl adı Mehmet olan ve Azîz Mahmut Hüdâyî'nin terbiyesi altında yetişen Hafız Kumral, devrinin mûsikîşinasları arasında özellikle gür ve tesirli sesiyle tanınmış; beste, semâî, na't, tevşih ve ilâhi formlarında 30'un üzerinde eser bestelediği kaydedilmiştir. Bestelediği ilahilerin büyük kısmının sözleri Azîz Mahmut Hüdâyî'ye aittir.⁶ Bir ara Amasya'da Çivici Tekkesi'nde şeyhlik yapan Şaban Dede (v. 1061/1650) de Hüdâyî'nin manzumelerine beste yapan bir halifesidir. Günümüzde ancak bestesi ve güftesi kendisine ait olan “Yâ Rabbi mahşer yerine ne yüz ile varayım ben” mısraî ile başlayan acem makamındaki ilâhisi ulaşabilmiştir.⁷

Ayrıca XIX. yüzyılda bu degâhta zâkirbaşılık yapmış olan Ömer Efendi (v. 1228/1813)⁸ ile Hatip Hafız Efendi (v. 1272/1855); Üsküdar'da Celvetiyye'nin Hâşimiyye koluna mensup Bandırmalı dergâhı zâkirbaşılardan, besteli mevlit ve mîraciyyenin tamamını bilmesi ve iyi salâ ve durak okumasıyla tanınan Paşa Mehmed (v. 1900)⁹; Malak Hafız diye meşhur olmuş, dâvûdî ve güzel sesi ile iyi bir Kur'an okuyucusu olarak bilinen Aksaraylı Hüseyin Efendi (v. 1904);

muhrik sesiyle İstanbul'un en meşhur mersiyehanı olarak tanınmasının¹⁰ yanında na't ve durak okumadaki maharetiyle şöhret bulmuş Hüseyin Tevfik Efendi (v. 1906) de bu dönemin ünlü mûsikîşinaslarından.

Şimdi AZİZ MAHMUT HÜDÂYÎ HÂNKÂHINDA HİZMET ETMİŞ MÛSİKÎŞİNAS ŞEYHLER konusuna girebiliriz.

Hüdâyî âsitânesinin 5. şeyhi DİVİTÇİ ZÂDE MEHMED TÂLİB EFENDİ,

Üsküdar'da doğdu. Kaynaklarda doğum tarihi hakkında her hangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Celvetî şeyhlerinden Devâtî (Divitçi) Mustafa Efendi'nin oğludur. Bu münasebetle "Devâtîzâde" lâkabıyla tanındı. Babası Mustafa Efendi, önceleri divitçilik sanatı ile meşgul iken, daha sonra tasavvufa yönelerek Azîz Mahmut Hüdâyî'nin serhalifesi Balıkesirli Muk'ad Ahmed Efendi'ye intisâb etti ve seyr-i sülûkunu burada tamamlamasının ardından Kastamonu'ya halife sıfatıyla gönderildi. İstanbul'a tekrar döndüğünde çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra bu görevden ayrıldı ve Üsküdar Bülbülderesi'nde 1061/1651'de binâ ettiği Şeyh Câmîi tekkesi (bu gün Şeyh Devâtî Mustafa Efendi Camii)'nde, vefatında kadar (1070/1659-1660) irşâd vazifesinde bulundu.¹¹

Mehmed Tâlib Efendi genç yaşlarında Celvetiyye tarikatına intisâb etti.¹² Şeyhî'nin Vakâyı'ul-Fuzalâ, Uşşâkîzâde İbrahim Hâsib'in Zeyl-i Şakâyık ve Hüseyin Ayvansarâyî'nin Vefeyât'ında onun, babasının halifelerinden Fidancı Şeyh Mehmed Efendi'den seyr-ü sülûkunu tamamlayarak hilâfet aldığından bahsedilmekte¹³ ise de Hüseyin Vassâf Sefîne-i Evliyâ'sında onun, yine babasının halifelerinden Hüdâyî âsitânesi'nin 3. şeyhi Ehl-i Cennet Mehmed Fenâyî Efendi'ye intisab ettiğini kaydeder.¹⁴ Bu arada medrese tahsilinin ardından bir müddet bazı medreselerde müderrislik yapan Mehmed Tâlib Efendi daha sonra ilmiye mesleğinden ayrılarak, babasının vefatı üzerine Üsküdar'daki Şeyh Camii Tekkesi'ne postnişîn tayin edildi. S. Nüzhet Ergun'un Türk Mûsikîsi Antolojisi'nde (c.1, s.40) Mehmed Tâlib Efendi'yi Şeyh Camii tekkesinin bânisi olarak göstermesi ise yanlıştır. Bir müddet sonra C.evvel 1078/Ekim-Kasım 1667 tarihinde Gelibolulu Şeyh Gafûrî Mahmud Efendi'nin vefatı üzerine M. Tâlib Efendi Azîz Mahmut Hüdâyî âsitânesinin 5. şeyhi olarak posta geçti. Bu vazifesini sürdürürken Receb 1090/Ağustos 1679'da vefat etti ve Şeyh Camii hazîresinde babasının kabrinin yanına defnedildi.¹⁵ Uşşâkîzâde İbrâhim Hasîb onun vefatı üzerine şu tarih manzumesini kaleme almıştır:

"Düştü bir târîh-i zibâ lafzen ü ma'nen ana
'Âzim-ı Hakk oldu bindoksanda Kutbü'l Ârifîn-1090-"¹⁶

Mehmed Efendi'nin vefatından sonra Hüdâyî âsitânesi şeyhliğine Zâkirzâde Abdullah Efendi'nin halifelerinden Menteşeli Selâmi Ali Efendi tayin edilmiştir.¹⁷ Şeyhî Vakâyı'ul-Fuzalâ'sında ondan söz ederken "Fazîlet-i ilmiye ile ma'lûm, zâhir u bâtını müsellemler, mu'tekad-ı cumhûr, lâyıık-ı senâ-yı mevfûr idi" ifadelerini kullanıyor.

Devrinin mutasavvıfları arasında önemli bir yeri bulunan Mehmed Tâlib Efendi ayrıca kaleme aldığı şiirleri ve dinî besteleriyle hem edebî hem de mûsikî sahasındaki kudretini ortaya koymuştur."Tâlib" mahlâsıyla yazdığı şiirlerinin bir

Divan'da toplandığı kaydedilmektedir;¹⁸ bu şiirlerinden bir kısmı bizzat kendisi, daha sonraki dönemlerde de bir çok bestekâr tarafından bestelenmiştir. Meselâ “Feth olunca Hak’dan yana yolumuz” mısraıyla başlayan ilâhisi kendisi tarafından nevâ makamında bestelenmiştir.¹⁹ Ayrıca “Yandım kül oldum aşk meydanında” mısraıyla başlayan ilâhisi de, başta dinî mûsikîmizin usta bestekâarı Derviş Ali Şîrûganî olmak üzere muhtelif mûsikîşinaslar tarafından bestelenmiştir. Çeşitli el yazması güfte mecmualarında bestelediği ilahilere rastlanmakta ise de bunlardan, notası günümüze ulaşan herhangi bir bestesi maalesef bulunmamaktadır.²⁰

Hüdâyî âsitânesinin 22. şeyhi **Abdurrahman Nesîb Dede**’nin hayatı hakkında kaynaklarda geniş bir bilgiye rastlanmamaktadır. Üsküdar’da doğdu. Âsitânenin şeyhlerinden Mehmed Şehâbeddin Efendi’nin oğludur. Şehâbeddin Efendi’nin babası da aynı tekkenin şeyhlerinden Mudanyalı Büyük Rûşen Efendi (v.1794)’dir.²¹ Her konuda babası tarafından yetiştirildikten sonra Celvetiyye tarikatına intisâb etti.²² Yine babasının yanında seyr-ü sülûkünü tamamlamasının ardından Ayasofya camii civarındaki Erdebil Tekkesi’ne şeyh oldu. Babasının 1234/1818’de vefatı üzerine Azîz Mahmud Hüdâyî âsitânesi meşîhatına getirildi. 1243/1827’de “Ordu-yı Hümâyün” vâizliğiyle vazifelendirildi. 24 yıl postnişinlik yaptıktan sonra 1258/1842’de vefat etti. Âsitânenin hazîresine babasının ayak ucuna defnedildi.²³ Bursalı Zâik, vefatı üzerine şu vefat tarihini kaleme almıştır:

“Bu şahbâz-ı himem dergâh-ı vâlâ-yı Hüdâyî’den
Cenâh-ı zâhir u bâtınla Bezm-i vahdet’e uçtu
Bu târih eyledi hem nâm-ı Câmî Zâika rihlet
Hüdâyî postnişini seyyid-i âlî neseb göçdü-1258-”²⁴

Hüseyin Vassâf Sefîne-i Evliyâ’da ondan “Nâzik yaradılışlı, halîm selîm bir insan” olarak bahseder.

Celvetiyye tarikatının önde gelen şeyhlerinden sayılan Nesîb Dede ayrıca yazdığı tasavvufî manzumeleri ve bestelediği dinî eserleriyle bu her iki sahada da kendini kabul ettirtmeyi bilmiştir. “Seyyid” mahlâsıyla kaleme aldığı şiirlerini müretteb bir Divan’da toplamıştır. Divan’ının kendi el yazısıyla olan bir nüshası Üsküdar’da Hacı Selim Ağa Kütüphanesi’nde (Hüdâyî Kitapları, nr.1806) kayıtlıdır.²⁵ Ayrıca Nesîb Dede’nin Sülûk-i Celvetiyye’ye dâir bir eseri olduğu da söylenmektedir.²⁶

Abdurrahman Nesîb Dede’nin eserlere el yazması güfte mecmualarında rastlanmaktadır. Oğlu Şeyh Mehmed Rûşen Efendi, yazmış olduğu Güfte Mecmuası’nda babasına ait 5 adet bestenin güftesini “Şeyh Efendimiz” başlığı altında kaydetmiştir. Bu besteler, “Aşkın ayân oldu bana” mısraıyla başlayan hicaz,²⁷ “Doğdu nûrun âleme verdi ziyâ” mısraıyla başlayan rast,²⁸ “Derûnum âteş-i hicrâna yandı” mısraıyla başlayan düğâh²⁹ ve “Sevdim seni hep vârim yağmadır alan alsın” mısraıyla başlayan bayâtî cumhur ilâhileriyle³⁰ “Şûrîde vü şeydâ kılan yârin cemalidir beni” mısraıyla başlayan çârgâh savtıdır.³¹ Öztüna Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi’nde onun “Gönül hayrân oluptur aşk elinden” mısraıyla başlayan bayâtî ilâhisiyle devr-i kebir usulünde bir segâh peşrevinin zamanımı-

za ulaştığını kaydeder.³² Günümüzde ise Abdurrahman Nesîb Dede'nin nevrüz makamında "Kudûmun rahmet-i zevk u safâdır yâ Resûlallah" mısralarıyla başlayan tevşihî,³³ "Şûrîde vü şeydâ kılan yârin cemâlidir beni" mısraıyla başlayan çârgâh,³⁴ "Ey cihân-ârâ hâlim nic'olur" mısraıyla başlayan sûzinâk³⁵ ilâhilerinin notaları yayımlanmıştır.

Hüdâyî âsitânesi'nin 23. Şeyhi **Mehmed Rûşen Tevfikî Efendi**, 15 Zilhicce 1225/11 Ocak 1811 tarihinde İstanbul'da doğdu. Yukarıda hayatı ve eserleri hakkında bilgi verdiğimiz Hüdâyî âsitânesi şeyhi Abdurrahman Nesîb Dede'nin oğludur. Büyük dedesi Mudanyalı Rûşen Efendi daha çok "Büyük Rûşen Efendi" olarak tanınmış, Mehmed Rûşen de "Küçük Rûşen" diye şöhret bulmuştur.³⁶

Rûşen Tevfikî, dönemin önemli ilim adamı ve mutasavvıflarının bulunduğu bir ortamda aklî ve naklî ilimlerin tahsilinin ardından babasından aldığı eğitimle tasavvufî gelişimini tamamladıktan sonra Kastamonu'ya giderek orada erbaîn çıkardı. Babasının vefatı üzerine 1258 Rebiülâhîr/Mayıs 1842'de Azîz Mahmut Hüdâyî âsitânesi postnişini oldu.³⁷ Bu arada uzun süre "Meclis-i Meşâyih" reisliğinde de buluna Rûşen Efendi, başta Sultan Abdülmecid Han olmak üzere dönemin padişahlarından yakın ilgi gördü. Türbe ve hânkâh onun zamanında Sultan Abdülmecid tarafından yeniden yaptırılmıştır. 1850 yılında Üsküdar çarşısında çıkan bir yangın neticesinde tamamen yanan külliye'nin inşâsının hikâyesi şöyledir: Padişah Abdülmecid Han'ın halası Esmâ Sultan, her yıl Çamlıca civarındaki köşke yazlığa gelirmiş. Aynı zamanda Rifâiyye tarîkatı Çarşamba tekkesi postnişini olan Şeyh Nuri efendi'nin de müntesiplerinden bulunan Esmâ Sultan, o sırada doksan yaşlarında ve hasta yatmakta olan şeyhini sık sık ziyarete gidermiş. Hala Esmâ Sultan bir gün yeğeni padişaha:

- Mecid, şeyh Efendi rahatsız, siz de bir ziyaret etseniz iyi olur" der.

Padişah da bu teklifi kabul ederek halasıyla Şeyh Nuri efendi'yi ziyaret ederek elini öper. Bir müddet sohbetten sonra dergâhın ahşap ve tamire muhtaç olması padişahın gözünden kaçmaz:

- Şeyhim, emredersen bu dergâhı kârgir yaptırırım" der. Elini sakalına götürün şeyh efendi ise:

- Evlat, bu dergâh bizi eskitti, Biz dergâhı artık âlem-i ahirette yaparız, burası şimdilik bize yeter. Eğer gerçekten böyle bir arzunuz varsa, Hazret-i Hüdâyî dergâhı yandıktan sonra dedegân dört yıldır mukâbeleyi türbede yapıyorlar, orayı yaptırırsanız bizi memnun edersiniz" demiş ve padişah da yaptıracağına dâir söz vermişti. O sırada Şeyh efendi bir fâtiha okur. Pâdişah ve Hala Sultan vücutlarında bir titreme hissederek. Huşû içinde Şeyhin elini öpüp veda ederler.

Padişah derhal ferman buyurarak inşaatı başlatmış ve iki sene gibi kısa bir zamanda inşaat tamamlanmıştı. Pâdişah ve Şeyh Nuri Efendi'nin de iştirakleriyle külliye, merasimle yeniden hizmete konuldu. Mukabeleden sonra mevlid okunur. Pâdişah Şeyh Nuri Efendi'den duâ ricasında bulunur. Nuri Efendi ihtiyarlığı sebebiyle özür dileyerek duâyı zâkirbaşısı Fındık Hafız'a yaptırır.

Postnişîn Rûşen Tevfikî Efendi pâdişaha dergâhı gezdirir, Sultan da "çok güzel olduğunu" söyleyerek memnuniyetini belirtir.³⁸

Hüseyin Vassâf'ın Sefîne-i Evliyâ'da, Sultan Abdulmecid'in Rûşen Efendiye karşı duyduğu sevgi ve saygıyı anlattığı olay da dikkat çekicidir: "Sultan Abdulmecid hânkâh ve türbeyi yeniden yaptırıp türbeyi ziyarete geldiği bir gün ayakba-bılarını, tâzîmen âsitânenin sokağa bakan dış kapısında çıkarmıştı. Bu kapıdan türbeye kadar halı döşenmişti. Türbeye girileceği esnada Sultan Abdulmecid, Rûşen Efendiye hitaben:

- Efendim delil olunuz, önce siz giriniz" diye tazim edince Rûşen Efendi:

- Pâdişahım zât-ı şâhâneleri âlem-i dünyânın, Hazret-i Pîr ise âlem-i mânânın pâdişahıdır. Âcizleri gibi bir dervişin iki pâdişah arasına girmesi haddi midir?" demiş ve bu sözler pâdişahın çok hoşuna gitmişti.³⁹

Hüdâyî âsitânesine elli yıla yakın hizmet veren Rûşen Efendi 22 Rebiülâhîr 1309/25 Kasım 1891 tarihinde vefat etti ve dergâhta meşâyihâ mahsus türbeye defnedildi. Yerine kardeşi Mehmed Şehâbeddin Efendi postnişin oldu. Bursalı Mehmed Tâhîr onun hakkında, "Urafâ ve erbâb-ı dânişden bir zât idi" derken, Mevlevî şeyhi Ahmed Celâleddin dede onu "Sözü, sohbeti gâyet tatlı, muhterem bir insan", Hüseyin Vassâf da "Pek edîb, meclis-ârâ, halîm, selîm, müşfik ve zeki" ifadeleriyle anlatmışlardır.⁴⁰

Dönemin önde gelen ilim adamları arasında yer alan Rûşen efendi ayrıca hattatlığı, şâirliği ve mûsikîşinaslığı ile de önemli bir sanat adamı hüviyeti ile karşımıza çıkmaktadır. Mûsikîdeki hocasının Bursalı Duhânî Şerîf olduğunu yazmış olduğu Mecûa-i İlahiyyât'ındaki "üstadımız" ifadeli kayıtlarından anlamaktayız.

Son derece hassa bir mûsikî kulağına sahip olan Rûşen Efendi yüzlerce eseri hafızasında muhafaza etmekle tanınmıştı. Aralarında çeşitli kâr ve kâr-ı nâtıkların bulunduğu pek çok eserle, besteli mevlid ve mirâciyenin bütün bahirlerini ezberle bilirdi. Özellikle dînî sahada eser bestelemiş ancak bu eserlerden günümüze sadece "Derdimin dermânı sensin yüce sultanım medet" mısırâıyla başlayan sabâ makamındaki Şevval ilahisi ulaşabilmiştir (Öztuna,2/241). Kendi Mecmua'sında 6 dînî bestesinin güftesini yazmıştır. Bu eserler: "Fahr-i âlem Mustafâ'nın doğduğu şebtir bu şeb" mısırâıyla başlayan rast, "Ben bilmez idim gizli ayân hep sen imişsin" ve "Allâhu ekber ey sanem hüsnüne hayrân olmuşum" mısırâlarıyla başlayan sabâ, "Şem'-i bezm-i hâssının pervanesi gönlüm benim" mısırâıyla başlayan sabâ, "Şem'-i bezm-i hâssının pervanesi gönlüm benim" mısırâıyla başlayan başlayan mâhur ve müstear savtlardır.⁴¹ S. N. Ergun da Antoloji'sinde aynı eserleri zikretmiştir.

Rûşen Efendi'den günümüze ulaşan yegâne eseri, yukarıda sözünü ettiğimiz ve bir dînî eserler antolojisi olan Mecmua'sıdır. Üsküdar'daki Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hüdâyî Kitapları, nr. 1804'te kayıtlı bu elyazmasında yirmi dokuz ayrı makamdan, çoğunun bestekârı zikredilmemiş toplam 373 eser yer almış ve sadece 27 bestekârın ismi kaydedilmiştir. Mecmua'da, şiirlerine en çok beste yapılmış şair Azîz Mahmut Hüdâyî'dir. Ayrıca bestekârı belirtilmiş en fazla eseri bulunan mûsikîşinas, hocası Duhânî Şerîf'tir (16 ilâhi); bunu 3 ilâhi ile Hamâmîzâde İsmail Dede takip etmektedir.

Diğer taraftan, âsitânenin 10. şeyhi Abdülhây Efendi (v. 1117/1705)nin de bir dinî eserler bestekârı olduğu, Müstakimzâde Mecmuası olarak tanınan, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 3397 yazmadaki kayıttan anlaşılıyor. Sadece eserin son yapraklarında bulunan “Müstakimzâde Süleyman efendi'nin Cem'idir” başlıklı bir bestekârlar listesinde ismine rastlanan Abdülhây Efendi'nin bestekârlığını destekleyecek başka hiçbir yazma ve matbu kaynağa rastlanmamıştır.

ÇARGÂH TEVŞİH

Usûl: Sofyan

Aziz Mahmud Hüdâyî

Ku dû mün rah rah rah
Hü dâ yi ye Al lah
me ti zev ku zev ku sa fa
şe fâ at kıl kıl e ğer
dir ya ya re sû
zâ hir zâ hir e ğer
lal lah Al lah Zu hû run
ba tın ba tın Ka pı na
der di uş şâ ka miş aht
in ti sab et miş aht
de vâ dir ya ya
ge dâ dir yâ yâ
Re sû lal lal lah lah
Re sû lal

Kudûmün rahmet-i zevk u safâdir yâ Resûlallah
Zuhûrun derd-i uşşâka devâdir yâ Resûlallah

Seninle erdiler zâta dahi envâ-i lezzâta
İşin erbâbî hâcâta atâdir yâ Resûlallah

Nebî idin dahî Âdem dururken mâ'ü tîn içre
İmâm-ı enbiyâ olsan revâdir yâ Resûlallah

Hüdâyî'ye (Allah) şefâat kıl eğer zâhir eğer bâtin
Kapına intisâb etmiş gedâdir yâ Resûlallah

Kemâl-i zümre-i kümmel senin nûrunla olmuştur
Vücûdun mazhar-ı tâmm-ı Hudâ' dir yâ Resûlallah

ÇARGÂH İLÂHÎ
(Savt-ı Gülşenî)

Usûl: Düyek

Abdurrahman Nesib Dede

Şû- rî- de vü şey-

dâ dâ kı- lan yâ- rin

ce- mâ- li- dir dir

be- ni

Şûrîde vü şeydâ kılan
Yârin cemâlidir beni
Âlemlere rüsvâ kılan
Yârin cemâlidir beni

Kaddim büküp yâ eyleyen
Bağrım delip nây eyleyen
İşim gücüm zâr eyleyen
Yârin cemâlidir beni

Gözlerimi giryân eden
Hem ciğerim biryân eden
Hayrân ü sergerdân eden
Yârin cemâlidir beni

Aklımı başımdan alan
Beni bu sevdâya salan
Bir mürşide bende kılan
Yârin cemâlidir beni

Kulunu mahzûn eyleyen
Bağrımı pür hûn eyleyen
YUNUS'u mecnûn eyleyen
Yârin cemâlidir beni

NEVÂ İLÂHÎ

Usûl: Düyek

Aziz Mahmud Hüdâyî

A- çıl- çıl- dı
Dev- rey- rey- le.
çün di bez- bez-
di pey- pey-
mi e- lest câ- nim si câ- nim
mâ- ne-
Karar si An- dan
i- çen- ler
ol ol du mest câ- nim

Açıldı çün bezm-i elest (cânım)
Devr eyledi peymânesi
Andan içenler oldu mest
Ayılmadı mestânesi

Ol bâdeden kim nûş eder
İçtiği dem sarhoş eder
Deryâ gibi ol cûş eder
Esrük olur dîvânesi

Şavm-ı sivâyı kim tutar
İd-i visâle ol yeter
Bûlbül gibi dâim öter
Gülşen olur kâşânesi

Aç gözünü hakkıyla bak
Oku HÜDÂYÎ'den sebak
Kâmil olurmuş ehl-i Hak
Doğmazdan evvel ânesi

NEVÂ-UŞŞAK İLÂHÎ

Usûl: Düyek

Aziz Mahmud Hüdâyî

A- çil- çil- di
Dev- rey- rey- le-

çün di bez- bez-
di pey- pey-

mi e- lest câ- nım
mâ- ne- si

Açıldı çün bezm-i elest (cânım)
Devr eyledi peymânesi
Andan içenler oldu mest
Ayılmadı mestânesi

Ol bâdeden kim nûş eder
İçtiği dem sarhoş eder
Deryâ gibi ol cûş eder
Esrük olur dîvânesi

Savm-ı sivâyı kim tutar
Îd-i visâle ol yeter
Bülbül gibi dâim öter
Gülşen olur kâşânesi

Aç gözünü hakkıyla bak
Oku HÜDÂYÎ'den sebak
Kâmil olurmuş ehl-i Hak
Doğmazdan evvel ânesi

SÜZNAK İLÂHÎ

Güfte: İsmail Hakkı Bursevî

Usûl: Sofyan

Beste: Abdurrahman Nesib Ef.

Ey ci- hân â- râ
Tut- ma- yan u- sül

Hâ- lim ni- c'o- lur
Bu- lur mu vu- sül

Hâ- lim ni- c'o- lur
Bu- lur mu vu- sül

Per- ver- di.. gâ- ra
Der Hak- kı- î kul

Hâ- lim ni- c'o- lur
Hâ- lim ni- c'o- lur

Hâ- lim ni- c'o- lur Başa

Ey cihan ârâ
Hâlim nic'olur
Perverd-gâr'a
Hâlim nic'o lur

Tenim mihnette
Dilim firkatte
Canım hasrette
Hâlim nic'olur

Amelim günah
Defterim siyah
Allah'ım Allah
Hâlim nic'olur

Oldu bedenim
Beyt-ül hazenim
Acaba benim
Hâlim nic'olur

Tutmayan usûl
Bulur mu vusûl
Der Hakkı-i kul
Hâlim nic'olur

DİPNOTLAR

- ¹ Sadedin Nüzhet Ergun, Türk Müsikîsi Antolojisi, c.1, s.30, İstanbul 1942.
- ² a.g.e. , c.1., s.60-62.
- ³ Ali Rıza Şengel, Türk Müsikîsi Klâsikleri İlâhiler (nşr. Yusuf Ömürlü), İstanbul 1981, c.3., s.151-165.
- ⁴ Yılmaz Öztuna, Türk Müsikîsi Ansiklopedisi, İstanbul 1969, c.1., s.270.
- ⁵ Hasan Kâmil Yılmaz, Hüdâyî'nin Semâ' Risâlesi", Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, İstanbul 1986, sy.4., s.273-284.
- ⁶ Esad Efendi, Atrabülâsâr, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.6204, vr.12b
- ⁷ S.N.Ergun, Antoloji, c.1., s.68.
- ⁸ a.g.e. , İstanbul 1943, s.482.
- ⁹ a.g.e., c.2., s.490.
- ¹⁰ a.g.e., c.2., s.491.
- ¹¹ Uşşâkizâde Seyyid İbrahim, Zeyl-i Şakâyık (nşr. Hans Joachim Kissling) Wiesbaden 1965, s. 561.
- ¹² S.N.Ergun, Antoloji, c.1., s. 40.
- ¹³ Uşşâkizâde, Zeyl-i Şakâyık, s. 561; Şeyhî, Vekâyiu'l-fuzalâ (nşr.Abdülkâdir Özcan), İstanbul 1980, s. 575; Hüseyin Ayvansarâyî, Vefeyât-ı Ayvansarâyî, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr.1375, vr. 30b-31a
- ¹⁴ Hüseyin Vassâf,Sefine, (c. 3, s. 19)
- ¹⁵ a.g. yazma, c. 3., s. 19.
- ¹⁶ S.N.Ergun, Antoloji, c. 1, s. 40.
- ¹⁷ Uşşâkizâde, Zeyl-i Şakâyık, s. 561.
- ¹⁸ Hüseyin Vassâf, Sefine, c. 3., s. 19.
- ¹⁹ S.N.Ergun, Antoloji, c. 1, s. 76.
- ²⁰ Nuri Özcan "Mehmed Efendi, Divitçizâde", TDV. İslam Ansiklopedisi, Ankara 2003, c. 28, s. 452.
- ²¹ S.N.Ergun, Antoloji, c. 2., s. 423.
- ²² Hüseyin Vassâf, Sefine (c. 3., s. 27)
- ²³ Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İstanbul 1308, c. 3., s. 327.; Hüseyin Vassâf, Sefine, c. 3., s. 27; Hür Mahmut Yücer, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf, İstanbul 2004, s. 541.
- ²⁴ S.N.Ergun, Antoloji, c. 2, s. 423-424.
- ²⁵ Nuri Özcan, "Abdurrahman Nesib Dede", TDV. İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1988, c.1, s. 168-169.
- ²⁶ Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, İstanbul 1333 (c. 1, s. 77)
- ²⁷ Mehmed Rûşen, Mecmûa-i İlâhiyyât, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hüdâyî Kitapları, nr.1804, vr. 40a
- ²⁸ a.g.mecmua, vr. 7a
- ²⁹ a.g.mecmua, vr. 98b
- ³⁰ a.g.mecmua, vr. 52b
- ³¹ a.g.mecmua, vr. 122b
- ³² Yılmaz Öztuna , Ansiklopedi, c.1., s. 70.
- ³³ Abdülkadir Töre, Türk Müsikîsi Klâsikleri (nşr. Yusuf Ömürlü), İstanbul 1991, c. 8., s. 122-123.
- ³⁴ A.R.Şengel, İlâhiler, İstanbul 1979, c.2., s. 166.
- ³⁵ 99 Makamla İlâhiler (haz.Cüneyd Kosal), İstanbul 1994, s. 178-179.
- ³⁶ Hasan Aksoy, "Mehmed Rûşen Efendi", TDV. İslam Ansiklopedisi, Ankara 2003, c. 28.s. 520.
- ³⁷ S.N. Ergun, Antoloji, c. 2, s. 27.
- ³⁸ Kemâleddin Şenocak, Kutb-ul Ârifin Seyyid Aziz Mahmud Hüdâyî (k.s), İstanbul 1970, s. 29-30.
- ³⁹ Hüseyin Vassâf, Sefine, c. 3, s. 27.
- ⁴⁰ S.N.Ergun, Antoloji c. 2, s. 442.
- ⁴¹ Sevgi Hatice Sağman, "Rûşen Efendi'nin XIX. Yüzyılda Yazılmış "Mecmûa-i İlâhihat" Adlı Güfte Mecmuası", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001, s. 30-32.